

Halina Twaranowicz

Францішак Скарына і беларускае Адраджэнне (XVI ст.)

Acta Polono-Ruthenica 13, 193-201

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Halina Twaranowicz

Białystok

Францішак Скарына і беларускае Адраджэнне (XVI ст.)

Пры асэнсаванні гістарычнай хады падзей звяртае на сябе ўвагу выразная *асабовасць* беларускага духоўна-творчага кантыненту. Зразумела, гісторыя любога народа, самога чалавецтва ўвогуле ствараецца асобамі, якія сігналізуюць аб зараджэнні новых перыядаў, эпох і напаўняюць іх канкрэтным зместам. Аднак своеасаблівасць, складанасць беларускага шляху (што ў значнай ступені адлюстравалася ў працяглым працэсе выпрацоўкі канчатковага нацыянальнага этноніма – ад крывічоў, русінаў, ліцвінаў і нават тутэйшых – да беларусаў) увагоміла, павысіла ролю і значэнне канкрэтных асоб, дзеячаў. Рагвалод і Рагнеда, Усяслаў Чарадзея, Еўфрасіння Полацкая, Кірыла Тураўскі, Францішак Скарына вызначалі эпохі і сведчылі сваім паходжаннем, жыццёвым лёсам аб тым, дзе ж ляжыць у свеце Беларусь.

Менавіта Навагародак (сучасны Навагрудак, дадамо – радзіннае месца Адама Міцкевіча) быў першай сталіцай Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Гэта герб Навагародка „Пагоня” стаў дзяржаўным гербам новаўтворанай поліэтнічнай дзяржавы. На старабеларускай жа мове ўбачылі свет усе зводы законаў Вялікага княства Літоўскага: Вісліцкі статут 1423–1438 гг., Судзібнік Казіміра Ягайлавіча 1468 г., тры рэдакцыі славутых Статутаў 1529, 1566 і 1588 гг., Трыбунал 1586 г., а таксама вялікая колькасць дакументаў метрыкі Вялікага княства – архіва, які налічвае не адну сотню тамоў. Ужыванне беларускай мовы ў сферы афіцыйнага справаводства было замацавана заканадаўча ў Статуце Вялікага княства ў раздзеле 4, артыкуле 1: „А пісар земскі павінен па-руску літарамі і словамі рускімі ўсе дакументы, выпіскі і позы пісаць, а не іншай мовай і словамі”¹.

Варта прыпомніць, што Адам Міцкевіч у славутых славянскіх лекцыях, курс якіх ён чытаў у Колеж дэ Франс, мову свайго дзяцінства называў „самай гарманічнай і з усіх славянскіх моваў найменш змененай. Вялікі паэт

¹ *Статут Вялікага княства Літоўскага 1588*, Мінск 2002, с. 61.

нагадваў: На беларускай мове, якую называюць русінскай альбо літоўска-русінскай, таксама размаўляе каля дзесяці мільёнаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, якая ўзнікла даўно і выдатна распрацавана. У перыяд незалежнасці Літвы вялікія князі карысталіся ёю для сваёй дыпламатычнай перапіскі”².

Само геапалітычнае месцазнаходжанне беларускага этнасу ў цэнтры Еўропы, на стыку ўсходняга і заходняга макрарэгіёнаў – *Rex Slavia Orthodoxa* і *Rex Slavia Latina* – абумовіла поліфанічны характар яго гістарычнага і грамадска-культурнага тыпаў развіцця, канфесійна-веравызнаўчай структуры, стаўшы, аднак, і падставаю для шматвяковага працэсу самавызначэння. Малады беларус Ігнат Канчэўскі (Абдзіраловіч), разважаючы над парадоксамі айчынай гісторыі ў слынным эсе *Адвечным шляхам*, углядаючыся ў шлях гэты з Вільні 1921 г., на той час яшчэ актыўна дзейнага цэнтру беларускага культурнага жыцця, скрушліва заўважыў: „Ваганне паміж Захадам і Ўсходам і шчырая няпрыхільнасць ні да аднаго, ні да другога зьяўляецца асноўнай адзнакаю гісторыі беларускага народу”³.

Аднак на беларускіх землях у абсягу судакранання і ўзаемаўплываў двух галоўных еўрапейскіх духоўных арэалаў адметна, свосасабліва рэалізавалася кожная гістарычная і культурная эпоха, стыль, пачынаючы ўласна ад Сярэднявечча – да Адраджэння, Рэфармацыі, Контррэфармацыі, Барока, Асветніцтва. Кожная з гэтых культурна-гістарычных фармацый мае ў беларускім пісьменстве, свой змест, вопыт увасаблення.

Найбольш плённы перыяд у развіцці даўняй беларускай літаратуры, безумоўна, прыпадае на XVI – першую палову XVII стагоддзяў. „Кніжна-пісьмовая спадчына беларусаў эпохі Адраджэння і ранняга барока – унікальная з’ява славянскай і еўрапейскай культуры, сапраўдная перліна мінуўшчыны, высокая праява духоўнай творчасці народа, неацэнны скарб, якім з поўнам правам могуць і павінны ганарыцца нашчадкі як вечнай і нязменнай каштоўнасцю”⁴, – гэтыя словы вядомага беларускага даследчыка Івана Саверчанкі маюць пад сабой трывалую аснову. Пацверджаннем таму факт, што беларускае Адраджэнне атрымала вызначэнне „залатой пары”, „залатога веку” не толькі ў айчынай культуры. Дастаткова ўспомніць, што ЮНЕСКА ўключыла ў каляндар міжнародных дат вялікіх

² *Філаматы і філарэты*, Мінск 1998, с. 122.

³ І. Абдзіраловіч, *Адвечным шляхам. Дасьледзіны беларускага светапогляду*, Менск 1993, с. 9.

⁴ І. Саверчанка, *Aurea mediocritas. Кніжна-пісьмовая культура Беларусі. Адраджэнне і ранняе барока*, Мінск 1998, с. 5.

дзеячаў славянскай культуры імёны Францішка Скарыны, Міколы Гусоўскага, Сімяона Полацкага. У 2002 г. у Германіі ажыццёўлена саліднае – аб’ёмам у 1045 старонак – выданне пад назвай „Біблія Руска. Выложена доктором Франціском Скоріною. Прага 1517–1519”. Пазалетась жа ў вядомым нямецкім выдавецтве Фердзінанда Шёнінга выйшаў чарговы фаліант факсімільнага выдання беларускай рэнесанснай думкі – *Евангелле ад Матвея і Марка ў перакладзе Васіля Цяпінскага*.

Вопыт станаўлення культурна-гістарычнага тыпу славянскага фарміравання, а таксама супярэчлівыя рэаліі сучаснасці, калі на парадак дня ўстаюць элементарныя праблемы фізічнага выжывання чалавецтва, страты асабовасці цэлымі народамі – усё гэта змушае і да пэўнага перагляду ролі ў сусветнай гісторыі заходнееўрапейскага Рэнесансу, Адраджэння. Яго арыентацыя на антычнасць і фронтальнае адмаўленне ад глыбінных хрысціянскіх каштоўнасцей былі чужароднымі для славянства, змушанага самаахвярна стагоддзямі супрацьстаяць ісламізацыі Еўропы, абараняць Айчыну, этнічныя, духоўныя ідэалы. Па вялікаму рахунку, па Боскай этыцы, маралі заходнееўрапейскі Рэнесанс быў паразаю ў строях пераможцы. Ён нібыта і не адмаўляўся ад маральнага і духоўнага выхавання кожнага чалавека, яго „пераўтварэння” яшчэ ў зямным жыцці і „выратавання” для вечнага быцця. Ды менавіта хрысціянства ўпершыню ў духоўна-культурнай гісторыі засяродзіла ўвагу на ўнутраным свеце чалавека ў мэтах свядомага ўздзеяння на яго. Рэнесанс жа асноўным сваім пафасам, апафеозам індывідуума ў якасці самастойнага творцы свайго лёсу, быццам бы здольнага да бясконцага ўдасканалення сваёй прыроды, збліжаўся з тым, што хрысціянства адмовіла, або, выбраўшы залацінкі, пакінула ў выглядзе непатрэбнай, а то і шкоднай руды.

Глыбока знамянальна, што ўсходнеславянскае, беларускае Адраджэнне звязана найперш са з’яўленнем на старабеларускай мове Святога Пісання. Праўда, яшчэ ў 1491 г. у Кракаве, дзякуючы друкару Швайпольту Фіёлю, пабачылі свет богаслужбовыя зборнікі для Праваслаўнай Царквы – *Трыёд Каляровы і Трыёд Пасны*, першыя друкаваныя кнігі „рускімі літарамі”. Відаць, яны адрасаваліся праваслаўнаму насельніцтву ВКЛ, што дае падставы некаторым даследчыкам сцвярджаць, што беларускае кнігадрукаванне вядзе сваю гісторыю ўжо з канца XV стагоддзя. Аднак менавіта Францішак Скарына ажыццявіў першае ў гісторыі ўсходнеславянскай культуры – і між іншым першае на тэрыторыі Рэчы Паспалітай – навукова-рэнесансавое выданне Бібліі.

На працягу 1517–1519 г. у першым беларускім выдавецтве ў Празе асветнік выдаў 23 кнігі Святога Пісання (якія, прынамсі, дайшлі да нашага часу). Вярнуўшыся не пазней 1521 г. на Радзіму, Ф. Скарына стварыў новае выдавецтва ў Вільні і выпусціў каля 1522 г. некалькі выданняў *Малой падарожнай кніжкі*, дзе аб'яднаны *Псалтыр*, *Часасловец*, *Шасцідзевец*, 8 акафістаў, 10 канонаў, *Саборнік* (уключае *Святцы* і *Пасхалію* са звесткамі з астраноміі і грамадзянскага каляндара, пасляслоўе); у 1525 г. быў апублікаваны *Апостал*.

Сын купца Лукі з крывіцкага Полацку, дзе заявіла пра сябе першая беларуская дзяржаўнасць, горада, слаўнага сваімі культурна-гістарычнымі, духоўнымі традыцыямі, нібы лёсам быў вызначаны даць народу Святое Пісанне на яго мове. На філасофскім факультэце Кракаўскага універсітэта, куды ён выправіўся, пэўна ж, дастаткова добра падрыхтаваны на Радзіме, Ф. Скарына атрымаў ступень бакалаўра філасофіі, у Падуанскім універсітэце (1512) – ступень доктара медыцыны, меў ён таксама ступень доктара вольных навук.

Такім чынам, вялікі асветнік меў з чаго выбіраць і мог бы аддаць перавагу, безумоўна, выдатна засвоенаму ім, заходнееўрапейскаму варыянту ўвасаблення сваёй вялікай ідэі, аднак прыярытэтным аказаўся для яго спаконны існадухоўны пачатак. Хоць якраз універсальнасць ягоных магчымасцей сталася адной з прычын таго, што надалей, пры руплівай працы навукоўцаў самых розных галін, асэнсаванне спадчыны Ф. Скарыны ў кантэксце яго эпохі застаецца актуальным. Вартымі ўвагі і далейшай распрацоўкі падаюцца назіранні, зробленыя напрыканцы мінулага стагоддзя А.А. Яскевічам. Захапіўшыся сувязямі Ф. Скарыны з заходнееўрапейскім Рэнесансам, даследчыкі абмінулі ўласна цэлыя старонкі беларускай традыцыі. У скарыназнаўстве аказаўся «незаўважаным» другі паўднёваславянскі ўплыў, па сутнасці, этап духоўнага хрысціянскага Адраджэння, звязанага з рухам праваслаўных ісіхастаў, непасрэдна з рэформамі Рэсаўскай і Тырнаўскай багаслоўскіх школ. Цэнтр яго з-за неспрыяльных для паўднёвых славян умоў перасунуўся ва ўсходнеславянскі рэгіён. Так што, сыходзячы з гістарычных фактаў, трэба канстатаваць, што не заходнееўрапейскі Рэнесанс з ягоным зваротам да паганскай антычнасці, а менавіта адраджэнне залатога веку ранне-хрысціянская патрыстыкі вызначыла пярэдадзень і ў цэлым характар скарынаўскай эпохі.

У прадмоўна-пасляслоўным комплексе свайго выдання Бібліі Ф. Скарына творча наследуе і развівае погляды, светабачанне, выяўлення ў працах раннехрысціянскіх патрыярхаў Васілія Вялікага, Дзіянісія

Арэапагіта, Грыгорыя Дваяслова, Ераніма Блажэннага, Феадарыта Кіпрскага, Іеранея Ліёнскага, Ісаака і Яфрэма Сірых, багасловаў-гімнаграфай Іаана Дамаскіна, Іосіфа Канстанцінопальскага і інш. Варта, зразумела, асобна ўзгадаць і Кірылу Тураўскага, знакамітага беларускага багаслова і рытара, прапаведніка. Гэтая духоўная, этычная, эстэтычная спадчына прыныпова розніца ад антычнасці, на якую абаялілася заходнееўрапейскае Адраджэнне. „Сучасная, больш глыбокая інтэрпрэтацыя спадчыны Ф. Скарыны паказвае, што творчасць нашага суайчынніка вызначыла сабою лінію ўсходнеславянскага Адраджэння, адрозную (ад прагматычнага Захаду) сваёй духоўнасцю, пераемнасцю яшчэ нерастрачаных патрыстычных традыцый”⁵.

Біблія дзівосным чынам спалучае ў сабе веды, інфармацыю, сутнасна важныя для ўсяго чалавецтва. Кожная эпоха, зямны рэгіён ўспрымае, выкарыстоўвае іх адпаведна *самім сабе*, што забяспечваецца і е р а р х і я й с э н с а ў, закладзенай у гэтую Кнігу Кніг. Відавочна, што вялікасная праца Ф. Скарыны з’яўляецца сучаснай, актуальнай на ўсе часы нацыянальнага духоўнага развіцця.

Праведзены беларускім асветнікам параўнальны аналіз лацінскіх, чэшскіх, старажытнаўрэйскіх і царкоўнаславянскіх тэкстаў Святога Пісання, забяспечыў высокі ўзровень перакладу. Падбаў ён і аб мастацкім афармленні кніг: „Паводле майстэрства ілюстрацый і графічна-арнаментальных аздоб [...], іх змястоўнасці, функцыянальнасці і эстэтычных вартасцей, а таксама вырашэння праблем мастацкага канструявання кнігі, арганізацыі яе зместу ў зрокава-выяўленчых вобразах, па зручнасці ў карыстанні і асобным непаўторным ладзе гэтыя выданні былі новым важным этапам ў развіцці не толькі беларускага і ўсходнеславянскага, але і сусветнага мастацтва кірыліцкай кнігі ў цэлым. У творчым вырашэнні праблем яе афармлення Скарына выступіў сапраўдным наватарам, стварыў яркія, шмат у чым непераўзыходныя ўзоры кнігі, „славянскія Эльзевіры” (У. Стасаў)”⁶, – зазначыў вядомы беларускі мастак і кампетэнтны мастацтвазнавец Віктар Шматаў.

Першадрукар стаў пачынальнікам і новага для беларускага пісьменства той пары жанру – прадмоў. У іх ён ярка выявіўся як мысліцель-гуманіст, вучоны, пісьменнік эпохі, падкрэсліў, менавіта ўсходнеславянскага Адраджэння. Якраз прадмоўны комплекс Скарыны сведчыць не аб

⁵ А.А. Яскевіч, *Творы Ф. Скарыны: жанравая структура, філасофскія погляды, мастацтва слова*, Мінск 1995, с. 134, 55-56.

⁶ *Францішак Скарына і яго час. Энцыклапедычны даведнік*, Мінск 1988, с. 406.

рэнесансавым адмаўленні ад тэацэнтрычнага светапогляду на карысць антрапацэнтрызму – увесь агромністы набытак беларускага асветніка прасякнуты хрысціянска-этычнай канцэпцыяй жыцця. Філасофска-этычныя, сацыяльна-палітычныя, эстэтычныя і дзяржаўна-прававыя погляды Ф. Скарыны з’яўляюцца ў першую чаргу вынікам асэнсавання ім жыцця як дару Боскага.

„Сеецца цела душэўнае, паўстае цела духоўнае”, – гаворыць у Першым Пасланні да Карынфіянаў апостал Павел. І па вялікаму рахунку менавіта духоўнасць ёсць мэтаю і перспектываю развіцця асобнага чалавека і ўсяго чалавецтва. У строгім, класічным сэнсе дух – частка чалавечай прыроды, якой чалавек успрымае свайго Творцу, Бога. Па Івану Ільіну, дух „ёсць патрэба свяшчэннага”, „дар малітвы”, „жыллё сумлення”, „месцазнаходжанне мастацтва”, „крыніца правасвядомасці, сапраўднага патрыятызму і нацыяналізму”⁷. Відавочна, што духоўнасць, як вытворнае ад духу, ахоплівае самы шырокі спектр чалавечай свядомасці і дзейнасці. Увогуле ж пэўным сінонімам духоўнасці ёсць *чалавечнасць*, бо створаны чалавек „па вобразе і падабенстве Божым”. І да духоўнасці мае дачыненне ўсё тое, што памагае палюбіць бліжняга свайго як сябе, але ж пры гэтым неабходна навучыцца любіць і сябе, што значыць дар жыцця ў сабе любіць. У сферы духоўнасці чалавек можа адчуваць сябе рабом, які падпарадкоўваецца Усявышняму дзеля суровай неабходнасці, ці наёмнікам, які чакае ўзнагароды за сумленна выкананую працу і ўрэшце сынам, які вольны ў сваім выбары і не дбае пра плату – адно заўсёды ў пошуку Ісціны, найбліжэйшага паразумення з Творцам.

Уся асветніцка-творчая дзейнасць Ф. Скарыны была скіравана на развіццё, удасканаленне душэўнага пачатку ў нацыянальных строях і наданне мэтанакіраванага руху асобе ў духоўным плане. Плённа развіваючы традыцыі папярэднікаў, Ф. Скарына спалучыў у сваёй творчасці рэлігійную містыку з практычнай жыццёвай мудрасцю сваёй эпохі. Пэўна, што ён, чалавек высокага духоўнага вопыту, добра разумеў шматстайную складанасць у спасціжэнні Святога Пісання і ўвогуле ўсялякага духоўнага тэксту. Дарэчы спаслацца тут на сведчанне Старца Сілуана: „Помніць духоўнае вельмі цяжка, таму што ў духоўным быцці залішне мала знешняга выяўлення, вобразнасці, каб было на што абаперціся рэчавай памяці; ці не таму Усяведны Гасподзь Сваё вучэнне аб тайнах Царства выкладаў народу ў жывых вобразах рэчаіснасці і ў прытчах? Магчымы некаторы сурагат

⁷ И. Ильин, *Аксиомы религиозного опыта*, Москва 2006, с. 33–34.

духоўнага ведання праз »знешняе навучанне«, што назіраецца ў людзей з вялікім інтэлектуальным вопытам»⁸.

У пяцідзясяці прадмовах Ф. Скарына, па словах Уладзіміра Конана, „вядзе з чытачом праніклівую, даверліва-шчырую і разам з тым узнёсшую, урачыстую гаворку пра значныя духоўныя каштоўнасці ўсяго чалавецтва і кожнага народа паасобку. У іх спалучаецца глыбіня думкі з афарыстычнасцю і мудрай прастатой выкладання вопытнага настаўніка. Асобныя месцы яго твораў (аб патрыятызме, любові да радзімы і роднай мовы) гучаць як красамоўныя вершы ў прозе. Там, дзе для выяўлення пачуццяў прыгожага жанравыя рамкі публіцыстыкі аказваюцца недастатковымі, аўтар арганічна ўводзіць у тэксты прадмоў сілабічныя вершы»⁹.

Варта падкрэсліць, што асветніцкай дзейнасці Ф. Скарыны папярэднічала шматвяковае развіццё старажытнарускай і старажытнабеларускай літаратур, для стваральнікаў якіх з самага пачатку важным быў не толькі змест, але і яго форма, эстэтычнае ўвасабленне. Узгадаем, што ў *Аповесці мінулых гадоў* галоўнаю падставаю для абрання ўсходнімі славянамі, русінамі хрысціянскага веравызнання ва ўсходнім варыянце названа прыгажосць, уласна асноўная катэгорыя эстэтыкі: „... і прыйшлі мы ў грэцкую зямлю, і ўвялі нас туды, дзе служаць яны богу свайму, і не ведалі – на небе ці на зямлі мы; бо няма на зямлі такога відовішча і прыгажосці такой і не ведаем, як і расказаць аб гэтым. Знаем толькі, што знаходзіцца там Бог з людзьмі і служба іхняя лепшая, чым ва ўсіх іншых краінах. Не можам мы забыць прыгажосці тае, бо кожны чалавек, калі зазнае салодкага, не возьме пасля горкага, так і мы не можам ужо тут быць у паганстве»¹⁰. Менавіта ж на прынцыпах прыгажосці, гармоніі арганізавана, трымаецца сама светабудова. Аб зграбнасці свайго слова дбаў і Кірыла Тураўскі, названы другім Златавустам, „паче всех воссиявший на Руси” ў XII стагоддзі. Пахвалу Богу, сцвярджэнне духоўна-маральных вартасцей заўсёды суправаджае ў яго рэфрэн „Похвалим красно”!

Прадмову да Псалтыра Ф. Скарына пачынае са слоў Васіля Вялікага: „Усякае Слова, Богам натхнёнае, – карысна! Яно вучыць, выкрывае, выпраўляе і карае!”. Распавёўшы далей дзеля чаго дадзены псалмы людзям, чым яны ёсць, якую ролю адыгрываюць у духоўным жыцці, спалучаючы ў сабе і „прарокі”, і „дзеянні”, і „прытчы”, ён тлумачыць: „І бачачы такія

⁸ С. Силуан, *Жизнь и поучения*, Минск 1991, с. 159.

⁹ *Францыск Скарына и яго час...*, с. 462.

¹⁰ *Старабеларуская літаратура XI-XVIII стст.*, Хрэстаматыя, Беласток 2004, с. 45.

пажыткі ад гэтае малой кнігі, я, Францішак, Скарынін сын з Полацка, у лекарскіх навуках доктар, загадаў *Псалтыр* ціснуці рускімі словамі славянскае мовы. Найперш – для ўшанавання і хвалы Бога ў Тройцы адзінага і Прачыстай маці Яго Марыі, і ўсіх нябесных чыноў, і святых божых. А таксама – для карысці паспалітага людю. І асабліва з тае прычыны, што мяне літасцівы Бог з гэтае мовы на свет пусціў”¹¹.

Тут, у *Псалтыры*, выдадзеным Ф. Скарынам 6 жніўня 1517 г. у Празе, непасрэдна выказана пачуццё ўласнай і нацыянальнай годнасці чалавека, арганічна ўпісанага ў кантэкст сусветнай эвалюцыі, асобы, якая дакладна вызначыла для сябе каштоўнасныя арыенціры ў шматпланавай чалавечай прасторы, насычанай дыяметральна рознымі магчымасцямі здзяйснення. Пяцьдзсят разоў узгадваецца на старонках Скарынавага выдання Бібліі родны яго Полацк, дзе быў народжаны і ўзгадаваны. Уласна менавіта Ф. Скарына з’яўляецца заснавальнікам нацыянальна-патрыятычнай традыцыі ў гісторыі беларускай культуры і грамадскай думкі. У прадмове да старазапаветнай кнігі *Юдзіф* у вобразна-метафарычнай форме ён непасрэдна выказвае свае любасныя адносіны да Айчыны: „Як звяры, што блукаюць у пушчы, ад нараджэння ведаюць сховы свае, як птушкі, што лётаюць у паветры, помняць гнёзды свае, як рыбы, што плаваюць у моры і ў рэках, чуюць віры свае – гэтак і людзі да месца, дзе нарадзіліся і ўзгадаваны ў Бозе, вялікую ласку маюць”¹². Гэтыя словы Ф. Скарыны сталі ўжо класікай, своеасаблівым этычна-эстэтычным канцэптам. Дзейсная, адухоўленая найшляхотнымі памкненнямі, любоў да Радзімы Ф. Скарыны выявілася праз неўміручыя слова і справу. Падаецца, што менавіта падчас місійнай дзейнасці слыннага палачаніна з тэндэнцыі ў статус традыцыі пераходзіць адна з найвызначальных асаблівасцей беларускага часу. Вагомасць слова пісьменніка, творчай асобы станецца дзейным чыннікам беларускай гісторыі праз усе складаныя, часта трагічныя, супярэчлівыя сацыяльна-палітычныя ўмовы развіцця мінулага міленіуму. Нездарма ўзвышаным словам „будзіцелі” называюць часта пачынальнікаў новай мастацкай традыцыі.

¹¹ Ibidem, с. 272, 273.

¹² Ibidem, с. 303 [ператлумачэнне на сучасную беларускую мову Алесь Разанава].

Streszczenie

Franciszek Skaryna i białoruskie Odrodzenie (XVI w.)

Pisemna spuścizna Białorusinów epoki Odrodzenia jest unikalnym zjawiskiem w kulturze europejskiej. W latach 1517–1519 Franciszek Skoryna wydał w Pradze 23 księgi Pisma Świętego w języku starobiałoruskim. We wstępach i posłowiach do pierwszego na ziemiach wschodniosłowiańskich i terytorium dzisiejszej Polski wydania Biblii Skoryna twórczo rozwijał światopogląd Bazylego Wielkiego, Dionizego Areopagity, Grzegorza Teologa, Efrema Syryjczyka, Jana z Damaszku, Cyryla z Turowa i innych. Ta duchowo-etyczna spuścizna różni się zasadniczo od antycznej, na którą powoływało się zachodnioeuropejskie Odrodzenie.

Summary

Franciszak Skarina and Belarussian Renaissance (16th century)

The written Belorussian heritage of the Renaissance is a unique phenomenon in the European culture. In years 1517–1519 Francis Skoryna published in Prague 23 books of the Bible in the Old Belorussian language. In introductions and epilogues to the first published edition of the Bible in Eastern Belorussia and the territory of today's Poland Skoryna inherited and creatively developed the outlook on life presented in works of Basil the Great, Dionysius Areopagite, Gregory the Theologian, Efrema of Syria, Jan from Damascus, Cyril from Turow and others. This spiritual-ethical heritage is fundamentally different than ancient, to which the Western-European Renaissance referred.